

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

A DERSİ UZUN TEZİ

“ GÖÇ VE YAŞAM ”

Rehber Öğretmen: Buket ŞAFAK CİĞEROĞLU

Öğrencinin Adı: Murat Han

Öğrencinin Soyadı: TEZEL

IB Diploma No: 001129-0026

Tezin Sözcük Sayısı: 3.538

Araştırma Sorusu: Orhan Kemal'in Gurbet Kuşları adlı yapıtında köyden kente göç izleğiyle değişen toplum yapısı kadın ve erkek figürler üzerinden nasıl değerlendirilmiştir?

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Programı, A1 dersi Türk Dili ve Edebiyatı alanında ele alınan bu tezde, Orhan Kemal'in Gurbet Kuşları adlı yapıtında göç olgusu nedenleri ve sonuçlarıyla beraber incelenmiştir. Göç olgusuyla değişen toplumsal yapı, ekonomik ve kültürel farklılıklar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu tezin amacı, göç olgusunun toplumsal yapıda alt sınıf ve üst sınıflardaki bireyler üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır.

Üç ana bölümden oluşan tezin ilk bölümünde yapıta adını veren Gurbet Kuşları kavramı üzerinde durulmuştur. Köylülerin aidiyetsizliği ve uyum sorunu bu bölümde aktarılmıştır. Tezin ikinci bölümünde ise köylülerin köyden kente göç sürecinde yaşadıkları kadın ve erkek figürler üzerinden neden ve sonuçlarıyla işlenmiştir. Tezin üçüncü bölümünde şehirliler başlığı altından genel olarak şehirde – İstanbul – yaşayan insanların göç sürecinde köylülerle yaşadıkları uyumsuzluk ve çatışmalara yer verilmektedir. Çalışmada göç sürecinde şehre yerleşen figürlerin şehirlilerle aralarındaki ekonomik ve kültürel farklılıkların sınıflar arasında geçişe olanak tanımadığı sonucuna varılmıştır.

(Sözcük Sayısı:137)

İÇİNDEKİLER

I. Giriş.....	3
II.GURBET KUŞLARI KAVRAMI.....	4
III. GÖÇ OLGUSUYLA DEĞİŞEN TOPLUM	5
III.I. KÖYLÜLER.....	7
III.I.I. ERKEK FİGÜRLER	8
III.I.II. KADIN FİGÜRLER	10
III.II. ŞEHİRLİLER	12
V. SONUÇ	16
KAYNAKÇA.....	18

I. Giriş

Göç kelime anlamı olarak bir yerden bir yere taşınma ya da gitme eylemi olarak tanımlanmaktadır. Göçün nedeni ekonomik ya da siyasal nedenleri olabilir. Daha iyi iş imkanları bulmak, göçün ekonomik sebeplerinin önde gelenlerinden biridir. Bu bağlamda Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde köylerden kente göç sıkça rastlanan bir durumdur. Anadolu gerçekliğini konu edinen yapıtlar bu konuyu sıkça işlemektedir. Orhan Kemal'in *Gurbet Kuşları* adlı yapıtında köyden kente göç olgusu anlatılmaktadır. Köylerinde tarlalarda çalışarak az kazanç sağlayan köylüler dönemin siyasal ve ekonomik gelişmelerinin İstanbul'da yarattığı iş imkanlarından faydalanmak için İstanbul'a göç etmektedir. Yapıtta köyden kente göçen köylüler "Gurbet Kuşu" olarak tanımlanmıştır. Göçmen kuşların mevsimsel olarak göç etmeleri köylülerle aidiyetsizlik yönünden özdeşleştirilmiştir.

Bir toplumdaki bireylerin ekonomik durumu sınıflı toplumsal yapıyı şekillendirmektedir. *Gurbet Kuşları* adlı yapıtta da köyden kente göç eden bireylerin yoksulluğu ile beraber sınıflı bir yapı oluşmaktadır. Yapıttaki sınıflar köylüler ve şehirliler olmak üzere iki temel sınıftan oluşmaktadır. Köylüler alt sınıfta yer alan insanları, şehirliler ise üst sınıfta yer alan insanları temsil etmektedir. Sınıfları ayıran ekonomik farklılık; bireylerin kıyafetlerine ve konuşma tarzlarına yansımıştır. İnsanların bireysel kimliklerinin yanı sıra dış görünüşleri ait oldukları sınıfı belirlemektedir.

Yapıtta verilen köy ve kent yaşamı birbirine yabancı kültürlere sahiptir. Yapıtta iki kesimin de tutum ve davranışları, sınıflar arasındaki farklılıkları vurgulanmıştır. Köylüler ve şehirlilerin ekonomik ayrımın yanı sıra kültürel bağlamda da uyuşmayışı sınıflı yapının çizgilerinin belirlenmesini sağlar. Toplum içindeki uyuşmazlık, kadın ve eğitim algısı üzerinde de işlenmektedir. Bu iki kavramın sınıflar için farklı anlamlar içermesi, iki sınıftaki değerlerin uyuşmadığının da bir göstergesidir.

Birbirleriyle sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda uyuşamayan bireyler bir arada yaşamak zorunda kaldığı zaman, bireyler arasındaki çatışma kaçınılmazdır. Orhan Kemal'in Gurbet Kuşları adlı yapıtında da farklı kültürlere ve sınıflara ait köylü ve şehirli insanlar arasında çatışma yaşandığı görülmektedir. Bu çalışmada kültürel çatışmanın figürler üzerindeki etkisi üzerinde durulmuş ve bireylerin sınıf atlama çabası incelenmiştir.

II. GURBET KUŞLARI KAVRAMI

Gurbet kavramı, bireyin doğduğu ve büyüdüğü topraklarına olan uzaklığını belirtmektedir. Aidiyetsizlik, ayrılık, özlem gibi duyguları da içinde barındırmaktadır. Gurbet Kuşları ise kalıplaşmış bir söylem olan göçmen kuşlar sözünden türetilmiştir. Göçmen kuşlar, bir yere ait olmayan ve yaşamlarını sürdürebilmek için sürekli yer değiştirmek zorunda kalan kuşlardır. Kuş kelimesi özgürlük, kurtuluş gibi esenlikli çağrışımlar yapmaktadır. Kuşların göç eylemi ise olumsuz şartlardan kaçış ya da daha iyi bir hayat umudunu düşündürmektedir.

Orhan Kemal'in Gurbet Kuşları adlı yapıtında yapıta adını veren Gurbet Kuşları yapıtta kurgu içerisinde leitmotive olarak geçmektedir. Gurbet Kuşları köyden İstanbul'a daha iyi bir yaşam umudu ile göç eden insanlardır. Gurbet kelimesinin çağrıştırdığı aidiyetsizlik, özlem gibi duygular nedeni ile köylülerin hiçbir zaman İstanbul'a ait hissedemeyeceklerini söylemek mümkündür. *“Üçün beşin yoluna bak, giyin kuşan... Sonra da deste deste fotoğraflarla köy yerine var, İstanbul'da şöyle yaşadım böyle yaşadım de...”* (Kemal, 24) Köylüler İstanbul'da 'üçün beşin yoluna bakarak' ortalama bir hayat yaşayıp, köydeki itibarlarını kaybetme kaygısını taşımaktadır. Bu kaygı köylülerin geçen yıllara rağmen İstanbul'u benimseyemediklerini, kendilerini her zaman köyelerine ait hissettiğini göstermektedir.

Göçmen kuşlar, gruplar halinde göç ederler ve göç ettikleri yerlerde de sürü halinde bir arada yaşarlar. Gurbet kuşları da yapıt içerisinde bir arada göçmektedirler. Yapıt başında bu durumdan “*Bir, beş, on değil, yirmi, otuz, kırk, elli, belki de daha çoktular.*” (Kemal, 2) ifadesi ile söz edilmektedir. Yapıtı adını veren Gurbet Kuşları kavramı ile aktarılan köylü göçmenler; bir arada yaşamaları, ait oldukları yeri terk etmeleri nedeniyle benzerlik göstermektedirler. Veli'nin, Dırnaksız Gafur'un, İflahsızın Memed'in ve daha bir sürü köylünün Hacı Emmi'nin evinde yaşaması göç eden köylülerin göçmen kuşlar gibi bir arada olduklarını, aynı kaderi paylaştıklarını gösterir.

III. GÖÇ OLGUSUYLA DEĞİŞEN TOPLUM

Orhan Kemal'in Gurbet Kuşları adlı yapıtında İstanbul'da şehir yaşamının insanları köylüler ve şehirliler olarak böldüğü görülmektedir. Göç gerçeği ile beraber bir araya gelen birbirine taban tabana zıt köylüler ve şehirliler İstanbul'da karşıt iki kesimi oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra hem köylülerin hem de şehirlilerin kendi içlerinde sınıflı yapısı bulunmaktadır. Farklı sınıflarda yer alan köylülük ve şehirlilik mücadelesi göç olgusu ve kadın- erkek figürler üzerinden işlenmektedir.

Köylüler toplumdaki alt sınıfı oluşturmaktadır. Şehirlilere göre daha 'paspal' giyinmekte, bozuk şiveyle konuşmaktadırlar. Toplumun üst sınıfına göre tamamen farklı bir ahlak anlayışları ve günlük yaşantıları vardır. Kimi köylüler için göç, umut, kaçış ve kurtuluştur. Köy yerinde ekonomik sıkıntı çeken köylülerin hayali İstanbul'da sonu gelmez gibi duran iş fırsatlarından yararlanmaktır. Bu şekilde sınıf atlama çabası öne çıkmaktadır. Kimi köylülerinse, genellikle kadın figürler, şehir yaşamına uyum sağlayamadığı ve köy kültürünü şehrin içerisinde yaşatmaya çalıştığı görülmektedir.

Yapıtta şehirliler, İstanbul'un yerli halkı olarak işlenmiştir. Üst sınıfa mensup olmak için eğitimden ziyade paranın gerekli olduğu dikkat çekmektedir. Yapıttaki figürlerin kıyafet

ve konuşma şekilleri bireylerin sınıf farkını gözle görebilir şekilde ortaya koymaktadır. Şehirlilerin büyük bir kısmı şehirdeki göçebelere hoşlanmamakta, göç olgusuna şiddetle karşı çıkmaktadır. Şehirliler arasında köylülere acıyan kişiler ise seslerini çıkarmamakta, merhamet duygularını gizlemektedirler. Dolayısıyla yapıtın geçtiği dönemde toplumsal bir sınıflaşmanın ya da sınıfsal ayırımın varlığı inkar edilememektedir. Bu sınıflar köylüler ve şehirliler şeklinde ikiye ayrılmaktadır.

Yapıtı adını veren Gurbet Kuşları kavramının da aktardığı aidiyetsizlik duygusu köylü şehirliler uyumsuzluğu ile iyice vurgulanmaktadır. Buna bağlı olarak bireylerin şehir hayatı içerisinde bir yer edinme çabası olduğu, bir yere ait olma isteği duyduğu görülmektedir. Köşk çalışanı Ayşe'nin Hatça Abla'sına yakın bir yerde gecekondü sahibi olma isteği bunun bir kanıtıdır. Ayrıca o muhitteki herkesin benzer şekilde köylü olması köylülerin İstanbul içinde kendilerine bir yer bulma çabası olarak nitelendirilebilir.

Orhan Kemal'in Gurbet Kuşları adlı yapıtında şehir yaşantısına ayak uydurduktan sonra ekonomik durumunu geliştiren köylülerin sınıf atlama çabası baş göstermektedir ancak yaşadıkları uyum sorunu nedeniyle sınıf atlayamamaktadırlar. Bunun yerine şehirde, taşradan gelerek dahil oldukları orta sınıf olarak adlandırılabilinecek bir topluluk oluşmaktadır. *"İngiliz kupon ... kumaşından elbiseleriyle taşralı taşralı bakışıp, taşralı taşralı dolaşan insanlar..."* (Kemal, 98) Zengin giyimlerine rağmen hala taşralı olarak anılan bu yeni sınıfın fertleri, köylülerin şehirdeki uyumsuzluğunu en güzel şekilde yansıtan sınıf olarak yer almaktadır. Sözü edilen orta sınıfın kendiliğinden oluşmuş olması ve beraberinde köylülerin hiçbir zaman İstanbul'u benimseyememesi, toplumdaki sınıfın temelini sadece paraya dayanmadığını göstermektedir. Kültürel farklılar nedeni ile aşılamayan sınıf problemi bireylerdeki kimlik karmaşasını ortaya çıkarmaktadır. Anlatıcının kimi yerde *"Kabızmal Hüseyin, Müteahhit Hüseyin Beyefendi"* gibi ikili hitabeti bir arada kullanması, ekonomik anlamda gelişmenin köylüleri şehirdeki köylü sınıfından çıkarmaya yettiği ancak şehirlilerin

bulunduğu yüksek sınıfa taşımaya yetmediği görölmektedir. Yani *Kabzımal Müteahhit Hüseyin Bey* gibi insanlar ne köylü ne de şehirli sınıfına ait olmamaktadır. Kimliklerin sınıfı değil, sınıfların bireyleri oluşturduğu toplumsal yapı içerisinde sınıf edinemeyen bireyler kimlik bunalımı yaşamaktadır. Bu bağlamda *Kabzımal Müteahhit Hüseyin Bey*'in karısına olan sadakatini ve sevgisini sorgulaması, sınıf çatışmasının neden olduğu bir iç çatışmadır.

Orhan Kemal'in *Gurbet Kuşları* adlı yapıtında köylüler para, kadın ve eğitim umudu ile İstanbul'a göç etmektedirler. Köylüler İstanbul'da rahat bir yaşam kurmayı hedeflemekte bunun yanı sıra köylerindeki akrabalarına karşı daha üstün bir konuma gelmeyi hayal etmektedirler. İstanbul köy içerisinde en üs sınıfa atlamak için gereken parayı ve eğitimi sunan uzam olarak işlenmektedir.

III.I. KÖYLÜLER

Orhan Kemal'in *Gurbet Kuşları* adlı yapıtında köylerinden İstanbul'a göç eden köylüler toplum içerisindeki alt sınıfı oluşturmaktadırlar. Bu bireyler, şehrin yerli halkına göre daha düşük gelir düzeyine sahiptir. Kendi köylerinde yaşamak yerine ekonomik sıkıntılar nedeniyle yaşam mücadelesine girerek, ekmek kapısı olarak gördükleri, İstanbul'a göç etmek zorunda kalmışlardır.

Yapıtta köylülerin göç izleğine bakış açısı hem kadınların hem de erkeklerin gözünden ortaya konmuştur. Toplumun özellikle köylüler içerisinde erkek egemen bir yapıya sahip olması, kadınların yapıt içinde erkekler kadar aktif olmasına izin vermemiştir. Bu durum köylülerin genel bakış açısının erkekler üzerinden anlatılmasını sağlamıştır. Kadınların göç olgusuna bakışı ise genel değil öznel bakışlar içermektedir.

III.I.I. ERKEK FİGÜRLER

Yapıtta erkek figürlerin bilinç akışında 'İstanbul' denilince iki düşünce belirlemektedir. Bu düşünceler tekrarlanan söz grupları halinde aktarılmaktadır. Bu şekilde köylü erkeklerin göç olgusuna bakış açısı temel iki noktaya indirgenmiştir. İlki ekonomik rahatlık ve sınıf atlama kaygısı; ikincisi ise İstanbul'daki güzel görünen kadınlardır.

İstanbul'daki iş imkanları köylülere daha iyi bir ekonomik gelecek vaat ettiği için, İstanbul'dan göç Anadolu'nun tüm köylerinde cazip bir durum olarak işlenmektedir. İstanbul köyde yaşayanlar için bir kaçış, kurtuluş olarak algılanmaktadır. *"Köy yerinde şunun bunun tarlasında üç gün iş, beş gün duvar diplerinde barbut atacaklarına, bir tren parası denkleştirilip İstanbul'un yolu tutulmalıydı."* (Kemal, 2) Köylülerin gözünde göç, ekonomik anlamda kurtuluş demektir. Başka bir köylüye muhtaç olmak yerine, köylülerin kendi işlerini görebilecekleri iş kaynakları sunmaktadır.

İstanbul'a göç etmek, köylüler için ekonomik rahatlığı sağladığı gibi bireylerin köyde statü edinmesi açısından önemlidir. Odak figür İflahsızın Mehmed'in şehre vardığı ilk anlarda bile köylüsüne nasıl hava atacağını hayal etmesi, köylülerin ekonomik refahı arzularının birincil sebebinin köydeki sosyal statüleri ile ilgili kaygıları olduğunu kanıtlamaktadır. *"Köy yerine döndüğünde ya? Kahveye varacak ... köylüsüne şehir sigarası dağıtacaktır."* (Kemal, 6). 'Şehir sigarası dağıtmak' sosyal statüdeki yükselmeyi somutlayan bir durumdur. Yapıt boyunca çeşitli yerlerde geriye dönüşlülük tekniği ile veya Gurbet Kuşları'nın günlük düşlerinde *"İstanbul dediğin dilinen tarifî gayri mümkünsüz."* (Kemal, 6) sözü tekrarlanmaktadır. Bu söz hem İstanbul'un köy halkı gözündeki yerini göstermekte hem de İstanbul'a gelmenin, köylüler arasında, gerçekten bir sınıf atlama yolu olduğunu tekrarlarla vurgulamaktadır.

İstanbul'un ancak görülerek ya da yaşanarak anlaşılabilceğini söyleyen İflahsızın Mehmed'in Gafur'un ve onlar gibi köyden kente göç eden insanların oluşturduğu Gurbet Kuşları topluluğu, İstanbul'u hiç görmemiş olan hemşerilerine bu şekilde tekrar üstünlük sağladıklarını hissettirmektedirler. Bu bağlamda sadece İstanbul'a gelmiş olmak bile başlı başına bir üstünlüktür. 'İstanbul görmüş köylüler' bu üstünlüğü bilinçli olarak hissettirmektedirler. "*Koca köyde kendiden başka kim vardı İstanbul'u gören?*" (Kemal, 6) İflahsızın Memed'in iç monologları bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Köylülerin gözünde İstanbul ekonomik rahatlığın yanı sıra kadına ulaşmak için de ideal ortamdır. İflahsızın Memed'in bir köylü ile girdiği diyalogda kadınlardan köylerde bulunmayan bir nimet gibi bahsetmeleri, köylülerin kadına olan bakışını açıklamaktadır. "*Buradaki karı kancık dünya da yok!*" (Kemal, 6) Köy yerinde hayatın içerisinde olmayan kadınların İstanbul'daki aktif yaşamı köylülere tuhaf gelmektedir. Anadolu'nun küçük yerlerinde cinselliğin tabu olduğu bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda köydeki kadınların giyim tarzı da oldukça muhafazakardır. "*Mavi etekleri savrula savrula bir kadın iniyordu merdiveni. Savrulan etekler altında görünüp yiten bacaklar aklındaki şehir adamını da, şehir adamlarının işlerini de silip götürdü.*" (Kemal, 9) İflahsızın Memed'in kadınların eteklerine ve bacaklarına bu kadar ilgi göstermesi köy yerindeki muhafazakarlığın yarattığı yoksunluk duygusu olduğu söylenebilir. Kadının tabu olduğu uzamdan gelen köylüler, İstanbul'u "*İstanbul görmemiş köylüler*"e anlatırken bu kadar kadını görmüş oldukları için kendilerini daha üstün görmektedirler.

Erkek figürlerin kadınlara duyduğu ilgi bu denli çok işlenirken, yine de hayatlarına girecek kadınların İstanbul'daki özgür kadınlar olmadığı görülmektedir. İflahsızın Memed'in ideal kadın anlayışı . "*Seveceğin avrat kız oğlan kız olmalı.*" (Kemal, 9) sözüyle ortaya konulmaktadır. Bu durumda köydeki bağlarını koparamayan bireylerin gözünde kadınlar namusunu koruması gereken ve evlilik dışında erkeklerle takılmaması gereken bir bireydir

ancak İstanbul'daki yaşama görece daha iyi uyum sağlayan bireyler ve kadınlar iffet namus gibi değerlerini yitirerek Anadolu'nun gelenekselleşmiş kültürünün kadın erkek ilişkilerine koyduğu kuralların dışında ilişkiler yaşamaktadırlar. Bu ilişkilerin temelinde aşk sevgi gibi duygular değil ekonomik kaygılar yer almaktadır.

Yapıtta köylüler için şehir, eğitim ve medeniyetin merkezidir. Para ve kadının yanı sıra eğitim de bireylerin sosyal yapıdaki yükselmelerine katkı sağlamaktadır. Okuma yazma bilmek eğitimin sembolleşmiş halidir.. *"Okuma yazma bildiği üzerine köylüsüne fikir verecekti. Köye varınca '...dükkan sahibi olduktan başka, okuma yazma bile bellemiş anam avradım olsun.' demeliydi İflahsızın Memed."* (Kemal, 24) Bunun yanı sıra okuma bilmediği halde, Memed köylülere öyle aktarsın diye, biliyormuş gibi davranması da köyde yükselmenin bir yolunun eğitim olduğunu göstermektedir. Gafur'un okuma yazma bilmediği halde sarı kopçalı kalem edinmiş olması bu durumu kanıtlar niteliktedir. *"Ne yapıp yapıp gidenler bir kaç ay sonra değişmiş dönüyorlardı. ... kopçalı sarı kalemleri, karton kaplı cep defterleri..."* (Kemal, 2) İstanbul'a giden köylülerin değişiminden bahsedilirken defter kalem gibi eğitimin hayata kattığı objelerden bahsedilmesi, İstanbul'a giden köylülerin okuma yazma bilmeseler dahi köy ziyaretlerinde bu objeleri yanlarında taşıması, eğitimin sosyal statüdeki yerini göstermektedir.

III.I.II. KADIN FİGÜRLER

Orhan Kemal'in Gurbet Kuşları adlı yapıtında göç izleği kadınlara erkeklerden farklı bir yaşam sunmaktadır. Bu durum şehirdeki köylülerin uyum sürecine olan bakış açısını çeşitlendirmektedir. Anadolu kadının güçlü ama anaç yapısı göç olgusuna olan yaklaşımları çerçevesinde öne çıkmaktadır. Yapıt içerisinde kadına olan bakış erkeklerin gözünden anlatıldığı gibi kadınların gözünden de aktarılmaktadır. Köy kadınlarının; göçe bakış açısı ve kadına bakış açısı bir ilişki içerisinde.

Yapıtta alt sınıfın kadın olgusu odak figür İflahsızın Memed'in ve arkadaşlarının gözünden işlendiği gibi, doğrudan köyden İstanbul'a göçen kadınlar üzerinde de aktarılmaktadır. Köyden kente göçen kadınlar genel hatları ile ikiye indirgenmiştir. Köylerindeki muhafazakarlığı koruyan ve köy yaşamından daha farklı olmayan yaşamı düşleyen kadınlar ve şehrin ekonomik güzünden dışiliğini kullanarak faydalanmaya çalışan kadınlar olarak iki grupta incelenebilirler.

Yapıt içerisinde bazı köylülerin sürekli bir sınıf atlama çabası içinde olduğu görülmektedir. Dışiliğini kullanarak çalıştığı evin beyiyle ilişki yaşayan Pervin, şehrin ekonomik gücünden faydalanarak sınıf atlamayı hedeflemektedir. Pervin gibi kadınlar göç sayesinde, köylü kimliklerinden arınıp birer İstanbul hanımefendisi olmayı düşlemektedirler. "*Ayşe'nin hanımının iskemlesine oturdu. Öyle yakışıyordu ki!*" (Kemal, 117) Pervin'in bu hareketi ve düşünce akışı, sınıf atlama çabasını kanıtlamaktadır. Pervin hizmetçi olarak çalıştığı evlerin birinde hanımefendi olabilmek için herhangi bir ahlaki sorgulama da bulunmamaktadır. Kadın erkek ilişkileri aşk ve sevgi temelleri üzerinde değil ekonomik çıkarlar doğrultusunda gelişmektedir. "*Adamı baştan çıkarmıştı ya, yetmezdi bu. ... İstanbul tarafında iki odalı bir hollü küçük zarif bir apartman katı satın aldırtıp, olmazsa kirayla tutturup döşetmek, aydan aya da dolgunca parayla geçimini sağlama bağlatacaktı.*" (Kemal, 117) Pervin için sevgilisinin onu sevmesi değil, yeterli parayı sağlaması esas amaçtır. Pervin gibi kadınların gözünde kadın olgusunun Anadolu'daki gelenekselleşmiş kadın figüründen farklı olduğu, kadın erkek ilişkileri ve göçe bakış açısıyla beraber anlaşılmaktadır.

Anadolu halkının sahip olduğu muhafazakar bakış açısı yapıtta kadınların gözünden kadının toplumdaki yeri aktarılırken öne çıkmaktadır. Köydeki yaşamına tezat davranışlar sergileyen Pervin gibi kadınların yanı sıra göç ettiği halde köydeki yaşam tarzlarını İstanbul'da sürdürmek isteyen kadınlarda bulunmaktadır. Bu kadınların , kadın erkek ilişkilerinde klasikleşmiş Anadolu ahlak anlayışına sahip olduğu görülmektedir. "*Amman*

kendine mukayyet ol Ayşe! Şonnan şunnan zevklenmekten hayır gelmez. Vakti saati gelince Cenab-ı Allah kısmetini yoluna çıkarır. Marifet ... eyi kötü yuva sahabı olmak. " (Kemal, 113) Gelenekselleşmiş Anadolu kadını olgusunu İstanbul'da yaşatmaya devam eden Hatçe Abla'nın bu uyarısı, köyden kente göç etmiş muhafazakar bir kadının gözünden kadınlık olgusunu okura sunmaktadır. Muhafazakar kadınlara göre göç olgusu köydeki değerlerini değiştirmemelidir. "...Anadolulu olsun isterse, gavurca patırdatandan, masada çatal bıçakla yemek yiyen, kravat takanların tümü de boynuzlu oluyordu." (Kemal, 124) Ayşe'nin düşünce akışı şehre ayak uyduranlara karşı, muhafazakar köylülerin bakış açısını ortaya koymaktadır. Ayşe köydeki kültürü, şehirdekenden üstün görmekte ve korumayı hedeflemektedir. Bu bağlamda gelenekselleşmiş Anadolu kadını olarak işlenmektedir.

Yapıt içerisinde önemli bir yere sahip olan "*Astragan Montlu Genç Kadın*"ın evinde hizmetçi olarak çalışan Ayşe, kadın erkek ilişkilerinde olduğu gibi, günlük yaşantısında da muhafazakar kimliği ile öne çıkmaktadır. Sürekli olarak köyüne, köydeki yaşantısına ve değerlerine karşı bir özlem duyan Ayşe'nin iç monologları, özlemlerini vurgulamaktadır. "*Eğri basma şöyle olur, doğru basma böyle olur. ... Neydi bu cendere gibi yaşamak? ... Milyonu olsa da köşkler asa yinede istemezdi buzdolabını, çamaşır makinesini...*" (Kemal, 154) Ayşe'nin şehir hayatını oldukça kolaylaştıran beyaz eşyalara bile köy özlemiyle sırt çevirmesi şehirdeki yaşama hiçbir şekilde uyum sağlayamadığını göstermektedir. Beyaz eşyaları hayatında istemeyerek köydeki yaşantısını arzuladığını göstermektedir.

III.II. ŞEHİRLİLER

Orhan Kemal'in Gurbet Kuşları adlı yapıtı sınıflı bir toplum yapısında göç sonucu İstanbul'da değişen yaşam konu edinmektedir. Toplumun üst sınıfını şehirliler temsil etmektedir. Şehirliler göç etmiş insanlara göre zengin mal mülk sahibi insanlar olarak yer almaktadırlar. Şehirde kadının aktif bir yaşama sahip olması, köylülerde olduğu gibi kadın

erkek görüşlerinde ayrılıklara neden olmamaktadır. Köylü kadınların şehirlilere nazaran daha pasif bir yaşam sürdürmesi, erkeklerle göç olgusuna bakış açılarında ayrılıklara neden olmaktadır.

Toplumun üst kesimini oluşturan şehirliler, köylülerin şehirdeki varlığından rahatsız olmaktadır. Yapıt başında yeni göç etmiş İflahsızın Mehmed'e ve diğer 'Gurbet Kuşları'na verilen tepkilerden anlaşıldığı üzere şehirlilerin büyük bir kesimi köylülerin İstanbul'a göç etmesine karşıdır. "*Aylara hele aylara!*" / "*Şerefsizin sürü.*" / "*Köylerinden ne diye ürkütürler bu hayvanları bilmem ki.*" (Kemal, 3). Hatta bu durumu bağıra çağıra ifade etmektedirler. 'Ayı' ve 'hayvan' gibi yakıştırmalarla köy halkının şehirliler gözündeki yeri vurgulanmaktadır. Hiç birini tanımadıkları halde sadece köylü oldukları için şehir halkının nefretine maruz kalmaktadırlar. Şehirli bireyler bu rahatsızlıklarını ve nefretlerini turizme verdikleri zararlarla gerekçelendirmektedir. "*İnsan turistlerden utanıyor.*" (Kemal, 186) Bu serzenişte bulunan figür, köylülerin anadolu'nun her yerinden geldiğinin bilincindedir. Bu durumda İstanbul'daki köylülerin ülkedeki halkın genelini temsil ettiği yargısına varılabilir. Şehirliler için ülkedeki yoksulluk ve sefalet bir sorun değildir, bu nedenle de bir çözüm arayışı içerisinde değildirler. Bu sorunun turistler tarafından görülmemesini, sorunların Anadolu'nun köylerine saklanması tercih etmektedirler. "*Bu sefaletlerini köylerinde saklayıp da İstanbul'da yabancılara teşhir etmeseler olmaz mı?*" (Kemal, 3) Bu tercihleri, şehirli insanların ne kadar yüzeysel kişilikler olduğunu göstermektedir. Sorunun derinine inip çözmek yerine sadece görünmemesini istemektedirler. Bu yüzeysellik de eğitimsizlikle açıklanmaktadır. Beyoğlu'nun bir kafesinde Kastamonulu ve bir şehirli arasında gerçekleşen konuşmayla beraber şehirlilerin tüm mevkisinin para kaynaklı olduğu ortaya konulmaktadır. "*Burası bizim memleketimiz!*" ... / '*Kaç yıldan beri memleketiniz?*' /... '*Bin yıldan beri. Biz İstanbullu oğlu İstanbulluyuz!*' / '*Yavaş gel! ... İstanbul beş yüz yıldan beri Türklerin. Bin yıl diyorsun?*' " (Kemal, 185) Aydın kesimi sembolize eden Kastamonulu, parası olmadığı halde

bilgisiyle İstanbul'da doğup büyüyerek kendini geliştirmek yerine sadece parasıyla övünen şehirlilere kafa tutmayı başarıp bilginin ve eğitimin paradan üstün olduğunu göstermektedir.

Yapıt içerisinde verilen temel iki sınıfta da bireylerin eğitimsizliği göze çarpmaktadır. Bireyin eğitim durumu ile sınıfı arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Eğitim köy yaşamı içinde yükselme sağlasa da şehirliler için eğitimin sınıf atlama da bir etkisi yoktur. Şehirdeki sınıflar parayla oluşturulmaktadır. Yani bir köylünün kendini eğitmesi ya da okuma yazma öğrenmesi köyde kendisine itibar kazandırsa da şehirdeki yaşamında sınıf atlamasına yardımcı olamamaktadır. Nitekim Kastamonulu'nun kahvedekilere karşı galip geldiği söz savaşından sonra şehirliler Kastamonulu'nun hala alt sınıfa ait olduğu konusunda hem fikirdir. "*Ayaklarının çarığıyla gelirler, sonra seni beni beğenmezler...*" (Kemal, 187) Kastamolunun galibiyetinden sonra sarf edilen bu ifadede konuşan figürün özne olarak 'onlar' ifadesini kullanması kendi bakış açısıyla İstanbullularla Anadolu göçebelerini bir tutmadığını göstermektedir. Bunun yanı sıra eğitimsiz şehirlinin eğitilmiş köylüyü takdir etmesi beklenmektedir ancak şehirliler tam tersine köylüleri yine eleştirmektedir. Bu durum eğitim ve şehir yaşamındaki sınıflı yapının bir ilişki içinde olmadığını kanıtlar niteliktedir.

Göç olgusu sadece sınıf ayrımını değil, aynı sınıf içerisindeki düşünce farklılıklarını da beraberinde getirmektedir. Şehirlilerin büyük bir çoğunluğunun köylülerden, diğer bir deyişle göçebelerden hoşlanmadığı gözlemlense de bir kesim şehirlinin köylüleri herkes kadar şiddetli eleştirmede olduğu görülmektedir. "*Kadınlardan biri ağzından kaçırırverdi / Zavallı / Zavallı ha? Zavallı o değil bizleriz, şehirliler!*" (Kemal, 15) Üst sınıfı temsil eden bireylerin göç olgusu karşısında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Kadınlardan birinin göçebelere karşı olan merhametini '*ağzından kaçırırvermesi*', köylülere karşı olan ılımlı tavrını saklamak istediğini göstermektedir. Bu bağlamda köylülere anlayışla yaklaşan birey sayısının çok olmadığını söylemek, var olanların da bu merhameti belli etmemeye çalıştığını söylemek mümkündür.

Yapıt içerisindeki sınıflı yapı, şehrin dokusunda da ayrımlar yapılmasına neden olmaktadır. Haliç alt kesime aitken Tarlabası, Taksim daha çok şehirlilerin yerleştiği bir yer olarak aktarılmaktadır. *'Astragan Mantolu Kadın'*ın düşüncelerinde Haliç halkı için "*halk yığını*" tabirini kullanması üst sınıfa ait bireylerin gözünde göçebelerin yerleştiği bölgelerin saygınlığını yitirdiğini söylemek mümkündür. Haliç'in aksine Tarlabası için anlatıcının esenlikli bir hava yaratması toplumdaki ayrılığın şehirde de hissedildiğini kanıtlamaktadır.

*'Astragan Montlu Genç Kadın'*ın adı yapıt boyunca adı belirtilmemektedir. Bunun yerine anlatıcı kadından arabasının markası olan 'Opel' adıyla öne çıkan astragan mont veya şapkasını tasvir ederek ya da Kabzımal Müteahhit'in Karısı şeklinde söz etmektedir. Genel olaraksa 'Genç kadın' söz grubu ile ifade edilmektedir. Bu durum *'Genç Kadın'*ın gerçek bir kimliğe sahip olmadığını, sahip olduğu sınıf içerisinde bir 'tip' olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda 'Genç Kadın'ın '*maroken kaplı kimliği*' leitmotif olarak değerlendirilebilir. "*Genç kadını tanımıyorlardı ama kimliğine göre .... saygı gösterilmesi gereken önemli biriydi.*"(Kemal, 53) Polislerin kimliğe karşı olan düşüncelerini ileten bu ifade toplumun bozulmuş yapısını ve toplumdaki üst sınıf tiplerinin değerini aktarmaktadır. 'Genç Kadın'ın kimliği içerdiği bilgi bakımından değil 'maroken kabı' ile kendisini temsil etmektedir. Kimliğin bireysel bilgi değil görüntüsü ile bireyin sınıfını belirtmesi dikkat çekmekte ve genç kadının bir karaktere sahip olmadığını göstermektedir. Toplum içerisindeki güvenliği garanti eden polisler devlete bağlı çalışan memurlardır. Devlet memurlarındaki yozlaşma toplum yapısındaki yozlaşmanın yansımasıdır. Polis memurlarının suçlu suçsuz bakmaksızın, kimliğe yani paraya göre işlerini yapması toplumdaki bozulmuş devlet yapısını göstermektedir. Yapıt içerisinde polisler devleti temsil etmelerinin yanı sıra şehir içerisindeki düzeni sağlayan mevkidir. "*Ne dikiliyorsun burada?*" / *Bir polis çatık kaşlarında terli bir öfke. / Ürktü polisten...*" (Kemal, 5) Polis bir suç işlemediği halde İflahsızın Memed'e öfkeli bir tutumla yaklaşmaktadır. Bu öfke aynı şehirliler gibi polislerin de İstanbul'a yapılan göçlere olumlu bir

bakış açısı geliştirmedini ortaya koymaktadır. Polislerin yapıtta rol oynadıkları iki sahnede de şehirlilere yakın tutum sergilemesi polislerin adalete değil güce hizmet ettiğini göstermektedir.

V. SONUÇ

Orhan Kemal'in "Gurbet Kuşları" adlı yapıtında köyden kente göç eden köylülerin sebep olduğu toplumsal sınıflaşma ve göç mücadelesi anlatılmaktadır. Tez çalışmasında toplumun iki ayrı sınıfa ayrılmasında ekonomik eşitsizliğin ve kültürel farkların rol oynadığı görülmüştür. Şehir yaşamında ekonomik eşitlik sağlansa da farklı kültürden gelen bireylerin uyum sağlayamaması üst sınıfta yer almanın aynı zamanda eğitimi olmayı gerektirdiğini göstermektedir.

Çalışmada köylülerin göçe bakış açısının kadınlarda ve erkeklerde farklılık gösterdiği görülmüştür. Bu nedenle iki sınıfta incelenen sınıflı toplum yapısında köylüler kadınlar ve erkekler olarak da ayrılmıştır. Kadın-erkek ayrımı sonucunda bireylerin toplumsal konumları nedeniyle göçe bakış açılarında farklılıklar olduğu görülmüştür. Şehir yaşamında ise böyle bir ayrıma varılamamıştır. Kadının şehirdeki aktif yaşamı nedeniyle kadın ve erkek görüşlerine kesin çizgilerle ayrılamamıştır.

Yapıtta sınıf çatışmasının en belirgin hali şehirlilerin göç olgusuna bakış açısından anlaşılmaktadır. Köylüler kendi hallerinde yaşarken şehirlilerin köylülere karşı sergilediği saldırgan tavrın iki sınıf arasında çatışmalara neden olduğunu göstermektedir Bunun yanı sıra bu çatışmanın ve uyuşmazlığın şiddeti sınıflar arası geçişi imkansız kıldığı ortaya konulmuştur. Çalışma içerisinde ayrı bir başlık altında değerlendirilmeyen bir sınıf oluşmuştur. Bu sınıf orta halli insanların bulunduğu ne köylüleri ne de şehirlileri barındıran bir sınıftır. Bu sınıfa mensup bireylerin kimlik arayışı içinde olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada Orhan Kemal'in Gurbet Kuşları adlı yapıtındaki sınıflı toplum yapısının göçle birlikte figürleri nasıl etkilediği işlenmiştir. Birbiriyle uyuşmayan sınıflar arasında çatışmalar olduğu görülmüştür. Sınıf çatışmasına paralel olarak bireylerin iç çatışmaları ve kimlik arayışları yer almıştır. İki sınıf arasındaki farkı en başta ekonomik nedenler olarak görülse de iki sınıfı ayıran temel faktörün kültürel farklılıklar olduğu fark edilmiştir. Ekonomik eşitlik sağlansa dahi, bireyler arasındaki kültürel farklılıkların sınıflar arasında geçişe izin vermediği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Kemal, Orhan. *Gurbet Kuşları*. Everest Yayınları, 2007.İstanbul.